

HÖGSKOLAN
DALARNA

Examensarbete för kandidatexamen

Språkpolitik i Sverige och Tyskland.

En kontrastiv studie med fokus på organisation av andraspråksundervisning för nyanlända vuxna invandrare.

Författare: Marion Garske

Handledare: Jenny Rosén

Examinator: Åsa Wedin

Ämne/huvudområde: Svenska som andraspråk III

Kurskod: SS2007

Poäng: 15 hp

Ventilerings-/examinationsdatum: 2014-05-28 / 2014-06-09

Högskolan Dalarna

791 88 Falun

Sweden

Tel 023-77 80 00

Sammanfattning

Syftet med min studie var att belysa och jämföra språkpolitiken i Sverige och Tyskland med särskilt fokus på styrdokument som gäller språkundervisning av nyanlända vuxna invandrare. Frågeställningarna som studien skulle besvara var följande: Vad är det som anges i den nationella lagstiftningen om den enskildes tillgång till språk både vad gäller modersmål och andra språk? Hur organiseras undervisningen i andraspråk för vuxna nyanlända i Sverige respektive Tyskland? Vilka likheter och skillnader finns mellan Tyskland och Sverige vad gäller organisation av andraspråksutbildning för nyanlända vuxna?

Jag använde mig av en kvalitativ metod, där materialurvalet bestod av tyska och svenska lagtexter inom relevant område.

Resultatet visade att Sveriges språklag garanterar den enskildes tillgång till språk både vad gäller modersmål och annat språk än modersmål. Tyskland saknar språklag, som tyder på att Tyskland inte känner behovet av att reglera det tyska språket i förhållande till andra språk. Tyska är ett starkt språk inom ett nationellt och internationellt sammanhang. Undervisningen för nyanlända vuxna invandrare förankras i Sverige och Tyskland genom lagstiftning, dock finns mer olikheter än likheter när man jämför paragrafernas innehåll. Medan Sverige påvisar pedagogiska drag i förordningen kring SFI samt obegränsat tillgänglighet utmärker sig den tyska integrationskursen genom språkideologi. Detta sker i form av språktest som förutsättning för tilldelning av medborgarskap samt begränsningar i rätten att delta.

Nyckelord

Språkpolitik, invandringspolitik, SFI, integrationskurs, migration, språklag, språktest, medborgarskap.

Innehållsförteckning

1 INLEDNING	4
1.1 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	5
1.2 DISPOSITION	6
2 BAKGRUND	6
2.1 CENTRALA BEGREPP	7
2.1.1 MIGRATION	7
2.1.2 INTEGRATION	8
2.1.3 INVANDRINGSPOLITIK	8
2.1.4 SPRÅKPOLITIK	9
2.2 MIGRATION – EN HISTORISK TILLBAKABLICK	9
3 TEORI	13
3.1 OLIKA TEORIER INOM DET SPRÅKPOLITISKA FÄLTET	13
3.2 SKOLORGANISATORISKA MODELLER I SAMBAND MED FLERSPRÅKIGHET	16
4 TIDIGARE FORSKNING	18
5 METOD OCH MATERIAL	20
5.1 METOD	20
5.2 MATERIAL OCH URVAL	21
6 RESULTATREDOVISNING OCH ANALYS: SVERIGE OCH TYSKLAND I JÄMFÖRELSE	23
6.1 DEN NATIONELLA LAGSTIFTNINGEN OM DEN ENSKILDES TILLGÅNG TILL SPRÅK BÅDE VAD GÄLLER MODERSMÅL OCH ANDRASPRÅK	23
6.2 ORGANISATION AV ANDRASPRÅKSUTBILDNING FÖR NYANLÄNDA VUXNA	24
6.3 LIKHETER OCH SKILLNADER VAD GÄLLER ORGANISATION AV ANDRASPRÅKSUTBILDNING FÖR NYANLÄNDA VUXNA	25
6.3.1 ÖVERGRIPANDE MÅL	25
6.3.2 KURSENS GENOMFÖRANDE	25
6.3.3 AVGIFTER	25
6.3.4 UTBILDNINGENS OMFATTNING	25
6.3.5 INDIVIDUELL STUDIEPLAN	26
6.3.6 SAMVERKAN MED ARBETSLIVET	26
6.3.7 RÄTT ATT DELTA	26
6.3.8 LÄRARUTBILDNING	26
6.3.9 EXAMINATION OCH BETYG	26
6.4 RESULTATANALYS	27
7 DISKUSSION	29
7.1 RESULTATDISKUSSION	29
7.2 METODDISKUSSION	30
8 AVSLUTNING	31
KÄLLFÖRTECKNING	33
BILAGOR	36

1 Inledning

När jag flyttade till Sverige för 20 år sedan undrade jag ganska så omgående om jag skulle kunna få delta i en språkkurs, men svaret jag fick från arbetsförmedlingen var: "Språkkurserna börjar till hösten". Och där fanns jag, nyinflyttat kärleksmigrant från storstaden München, mitt i ingenstans på den svenska landsbygden i mitten på februari, år 1994. Det enda jag kunde på svenska var "tack" och "hej" samt några andra få kvarlevor från en kurs i "turistsvenska för nybörjare" som jag hade gått för många år sedan i mitt hemland Tyskland. Bland annat minns jag några övningar, där man skulle föra en dialog på campingen och ett av mina första ord på svenska var "tändstickor". Längre än så kom jag inte med kursen och så fort jag lämnade seminariet fanns språket inte längre, då omgivningen talade allt annat än svenska. Vad hände sedan, när jag kom till Sverige? Jag förstod ingenting. Möjligen om någon hade frågat mig efter tändstickor, men det var ingen som kom in på det, hur mycket jag än hoppades. Trots den dystra prognosen i väntan på höstens språkkurs dröjde det inte många veckor innan pusselbitarna föll på plats, utan att jag ens visste hur det gick till. Mellan februari och maj lärde jag mig svenska på ett underligt sätt – jag var i landet, där språket talades, och språket kom till mig och fastnade tydligen helt utan SFI¹ eller liknande undervisning på den lilla "basen" som jag hade med mig från min kurs i Tyskland. Efter 3 månader i Sverige kom eldprovet, där det framgick klart och tydligt att det var svenska jag talade: som reseledare hade jag med mig 30 svenska turister på en studieresa till Oslo och med ett föredrag i stadshuset inför och om Edvard Munchs tavla "Skriet" började mitt nya liv - på svenska.²

Enligt Pitkanen, Fishman & Verma (2002:8) har människor alltid flyttat på sig på grund av olika anledningar och det är processer som globalisering, internationalisering och migration som lämnar sina avtryck inte minst i form av en enorm språkmångfald jorden runt. Det finns inget likhetstecken mellan nation och

¹ SFI = Svenska för invandrare

² Arbetsförmedlingens språkkurs hann jag aldrig med då jag fick en tillsvidare tjänst som gymnasielärare i engelska två månader innan kursen skulle börja på hösten.

språk och vi lever i ett mångkulturellt samhälle. Även om jag lärde mig svenska utan formell undervisning genom ”naturmetoden” är jag som kärleksmigrant knappast representativ för majoriteten av de stora invandrargrupper som kommer hit i asyl- eller flyktingsammanhang som ska lära sig svenska för att kunna integreras i samhällslivet och arbetsmarknaden. Pitkanen, Fishman & Verma (2002:8) menar att den kulturella och språkliga mångfalden i Europa har ökat markant genom internationell migration sedan andra världskriget. Detta innebär ofta en svår process för många invandrare och det krävs stora insatser från regering, myndigheter och andra aktörer inom samhället för att kunna bemöta alla dessa människor som ska få sin ”inträdesbiljett” in i det svenska samhällslivet. Hanteringen av språkfrågor som gäller språkmångfald, organisationen av andraspråksundervisningen eller också medvetenheten kring vikten av aktiv flerspråkighet hör till dagordningen i den språkpolitiska debatten. Inläringen av det språket som talas i det nya landet är en betydelsefull integrationsfaktor för invandrare och ställer höga krav på en tät koppling mellan språkpolitik och utbildningsfrågor.

För att belysa hur språkpolitik och utbildningsfrågor i andraspråkssammanhang samspelar med varandra när det gäller undervisningen i andraspråk för nyanlända vuxna har jag valt att jämföra två länder med varandra. Dessa länder är Sverige och mitt hemland Tyskland.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att belysa och jämföra språkpolitiken i Tyskland och i Sverige med särskilt fokus på styrdokument som gäller språkundervisning av nyanlända vuxna invandrare.

Uppsatsens frågeställningar är följande:

- Vad anges i den nationella lagstiftningen i Sverige och Tyskland om den enskildes tillgång till språk både vad gäller modersmål och andra språk?
- Hur organiseras undervisningen i andraspråk för vuxna nyanlända i Sverige respektive Tyskland?

- Vilka likheter och skillnader finns mellan Tyskland och Sverige vad gäller organisation av andraspråksutbildning för nyanlända vuxna?

1.2 Disposition

Utgångspunkt, syfte och frågeställningar till min undersökning, som jag presenterar i kapitel 1, utgör inledningens innehåll. Bakgrundsdelen, kapitel 2, inleds med en redogörelse av studiens centrala begrepp med syfte om att skapa förståelse och tydliggöra deras innebörd

Den teoretiska basen inom det språkpolitiska fältet som krävs för att kunna sätta mitt forskningssyfte inom andraspråksundervisningens språk- och utbildningspolitiska förutsättningar för nyanlända vuxna i ett större sammanhang presenteras i kapitel 3. Här utgår jag från forskning av Hyltenstam och Stroud (1991), Pennycook (1998), Bamghose (2000), Chimbutane (2011), Baker, Prys och Jones (1998), Einarsson (2013) och Cooper (1989).

I kapitel 4 presenteras tidigare forskning inom relevanta områden för mina forskningsfrågor som berör språkpolitik i andraspråkssammanhang med fokus på nyanlända vuxna. Här presenteras aspekter ur forskning av Josephsson (2009), Milani (2007 och 2010), Rosén (2013), Hult (2004) och Lindberg (2009).

Kapitel 5 innehåller en redogörelse om metod och material som ligger till grund för min undersökning. Resultatet redovisar och analyserar jag i kapitel 6, följd av diskussionen i kapitel 7. Diskussionen länkar ihop mitt forskningsresultat med teorin och aktuell forskning inom området samt lyfter fram egna tankar som leder till avslutande reflektioner i kapitel 8.

2 Bakgrund

I det här kapitlet redogör jag för begreppen migration, integration, invandringspolitik och språkpolitik som är centrala i min studie eftersom de betingar varandra: tillsammans utgör de enligt Pitkanen, Kalekin, Fishman & Verma (2002:10) en sociopolitisk kontext. När migration sker uppstår krav på integration; för att

integration ska ske krävs invandringspolitiska åtgärder som i sin tur ställer krav inom det språkpolitiska fältet. Kapitlet avslutas med en kort tillbakablick på den migrationshistoriska utvecklingen i både Tyskland och Sverige från 1950 till idag. Enligt Pitkanen, Kalekin-Fishman & Verma (2002:5) utmärker sig perioden efter andra världskriget genom en markant ökning av den internationella migrationen och förefaller mest relevant i sammanhanget som bakgrund till min studie.

2.1 Centrala begrepp

2.1.1 Migration

Ordet *migration* är av latinskt ursprung och kommer från ordet *migratio* som betyder *utvandring*. *Migration* innebär människors rörlighet mellan länder i allmänhet, *immigration* betyder att man flyttar till ett land och *emigration* kallas det när man flyttar från ett land (Wagner 2010:7). Istället för de latinska motsvarigheterna används orden *invandring* (immigration) och *utvandring* (emigration) i de flesta sammanhang. Med begreppet *invandrare* menas enligt SCB³ och migrationsverket en person, som tänker stanna i Sverige i minst tolv månader, folkbokförs sig och innehar uppehållstillstånd eller uppehållsrätt.

Wagner (2010:5) beskriver *migration* som ett fenomen som uppstår genom människans strävan efter bättre förutsättningar för att ”skapa ett bra liv för sig själv och sin familj” och syftar på rörlighet mellan länder. Wagner (2010:12) skiljer mellan självvald migration som oftast är ”positiv och berikande för samhällen, länder och för världen som helhet” och migration som asylinvandring på grund av krig och svåra förhållanden. Till den självvalda migrationen räknas alla personliga anledningar från utlandsstudier till kärlek, samt arbetskraftinvandring.

Castles (2000:270) menar att migration engagerar forskning, allmänheten, nationella policyn och utbildningsväsendet, speciellt sedan 80 och 90 talet. Anledningarna som ligger bakom detta ökade intresse är östblocksstaternas öppning mot väst, politisk instabilitet i många länder, växande globalisering och återförening av familjer som en följd av 60-talets arbetsmigration.

³ SCB: Statistiska centralbyrån

2.1.2 Integration

Begreppet *integration* kommer från det latinska ordet *integratio* och betyder *återställning av en helhet*. I min studie använder jag mig av begreppet integration i ett samhällsligt perspektiv (Westin 1999:12): helheten är samhället, som i sin tur består utav individer som utgör helheten. Westin skiljer här mellan tre betydelser av begreppet integration, där den första syftar på helhetens grad av sammanhållning. Helheten står för samhället, organisationen eller en grupp. Den andra betydelsen syftar på graden av delaktighet i ett samhälle och hur individer och grupper deltar i samhällslivet som exempelvis arbetslivet, utbildning eller föreningsliv. Den tredje betydelsen avser processen som gör att minoritetsgrupperna i ett samhälle accepteras av majoritetssamhället för att bli en del i gemenskapen. I ett sociokulturellt perspektiv hänger dessa betydelser ihop och integration sker när delarna är i harmoni med varandra.

Enligt Castles (2000:70) har integration blivit en samhällsfråga, en utmaning både för migranterna och för samhället. Framför allt då språkinläringen hamnar i fokus som en nyckel till framgång och skolor och utbildningsväsendet får en avgörande roll i processen.

2.1.3 Invandringspolitik

Enligt en modell som Castles och Miller (1993:210) har föreslagit kan man dela in olika länders invandringspolitik i tre olika kategorier som motsvarar den differentiella exklusionsmodellen, den republikanska modellen och den multikulturella modellen. Den differentiella exklusionsmodellen består av länder, som inte ser invandrare och deras barn som potentiella medborgare med alla rättigheter. Dessa länder reglerar tillgången till medborgarskap genom invandrarnas härstamning. Denna modell tillämpas i Tyskland. Den republikanska modellen motsvarar invandringspolitiken i Frankrike eller Storbritannien, där invandrare från dem forna kolonierna får medborgarskapet samtidigt som de integreras i samhällets kultur. Sverige, Kanada och Australien hör till de länderna vars invandringspolitik motsvarar den multikulturella modellen. Invandrarna kan få medborgarskapet när de accepterar

värdegrunden och strukturen i samhället och i det politiska systemet. Den multikulturella modellen tolererar kulturell och etnisk mångfald och strävar mot jämställdhet av de olika samhällsgrupperna.

2.1.4 Språkpolitik

Begreppet *språkpolitik* definieras enligt Teleman (2000:231) som *språkplanering* med hjälp av politiska medel. Cooper (1989:30) skiljer mellan *korpusplanering*, *statusplanering* och *tillägnandeplanering*: *korpusplanering* riktar sig mot vård av språkets kod, det vill säga det uttryckssystemet som är tillgängligt, och fokuserar standardisering och utveckling av ordförrådet. *Statusplanering* däremot syftar på språkets status i relation till andra språk och på vilken nivå språket bör kunna användas inom samhällets domäner. *Tillägnandeplanering* syftar på språkplanering i utbildnings- och undervisningssammanhang genom staten eller andra aktörer. Tillägnandeplaneringens fokusområden är vilka språk som ska undervisas, lärarnas utbildning inom ämnet, vilka aktörer som ska bära utbildningen lokalt, materialurvalet, kursinnehåll och bedömning samt kostnaderna.

Genom språklagar säkras statusen i många länder för landets officiella språk. En viktig aspekt är att det kan finnas mer än ett officiellt språk i ett land. Teleman (2000:231) hävdar att det är statusplaneringen som *styr språkförhållanden* i ett land.

I den här studien tar jag inte hänsyn till korpusplanering utan endast till statusplanering och tillägnandeplanering då korpusplanering syftar på språkvård och därmed inte hör till mitt fokusområde som syftar på undervisning och språket i relation till andra språk. Begreppen *statusplanering*, *tillägnandeplanering* och *språkpolitik* använder jag synonymt.

2.2 Migration – en historisk tillbakablick

Enligt Ehrl (2006:44) präglades den svenska invandringpolitiken efter andra världskriget av assimilation där man förväntade sig att arbetskraftsinvandrare skulle anpassa sig till de svenska normer och värderingar för att bli ”svenskt”. Fokusområden var den svenska kulturen och det svenska språket. Dåliga

språkkunskaper ansågs vara ett stort hinder för att anpassning till det nya samhället skulle kunna ske. Redan 1965 infördes den kostnadsfria språkundervisningen för invandrare (Harzig 2004:314). Den kommunikativa integrationen genom språkundervisning fick en nyckelroll bland de migrationspolitiska åtgärderna under 1960- och 1970-talet eftersom invandrarna skulle behärska språket för att underlätta assimileringen med det svenska samhället.

Ehrl (2006:45) menar att likhetstecknet mellan integration och assimilation försvann mot slutet av 1960-talet. Den svenska integrationspolitiken fick en ny framtoning där assimilation skulle ersättas av integration: assimilation betyder att man som invandrare bortser från sin egen kultur och sitt eget språk för att ingå i det nya samhället. Integration däremot betyder att man fungerar och deltar i samhällets olika delar, att man har tillträde till samhällets funktionsområden och att man jämställs med majoritetsbefolkningen utan att ge upp den egna kulturella tillhörigheten (Runcis 2001:40). Ehrl (2006:46) menar att detta var startskottet till en kulturpluralistisk integrationspolitik, där olika kulturer och etniska grupper skulle vara jämställda.

Under 1950-talet och 1960-talet skedde en omfattande arbetskraftinvandring till Sverige (Wagner 2010:31). Finländare, greker, italienare och jugoslaver utgjorde huvudandelen av den utländska arbetskraften, men även tyskar, österrikare och belgare rekryterades. Under 1990- och 2000-talet var det främst asyl- och flyktinginvandring, när Sverige tog emot människor som hade drabbats av krig och förföljelse (Wagner 2010:10). Ursprungsländerna som utgör asylinvandringens största andel är Iran, Irak, Afghanistan, Somalia och forna Jugoslavien. Skillnaden till arbetskraftinvandringen är enligt Wagner påtaglig: asylsökande och flyktingar har svårare att komma in på den svenska arbetsmarknaden och oftast kan det dröja tills de får uppehållstillstånd för att kunna arbeta. 2008 trädde en ny lag om arbetskraftinvandring i kraft, som innebär att det är arbetsgivarna som avgör om de vill anställa arbetskraft med ursprung utanför EU.

Under de senaste 60 åren har 2,4 miljoner människor flyttat till Sverige och 1,4 miljoner har flyttat ut (Wagner 2010:10). Under den perioden har 1 840 000 barn föddes i samband med invandringen. Antalet svenskar som är bosatta i andra länder ligger mellan 200 000 och 300 000.

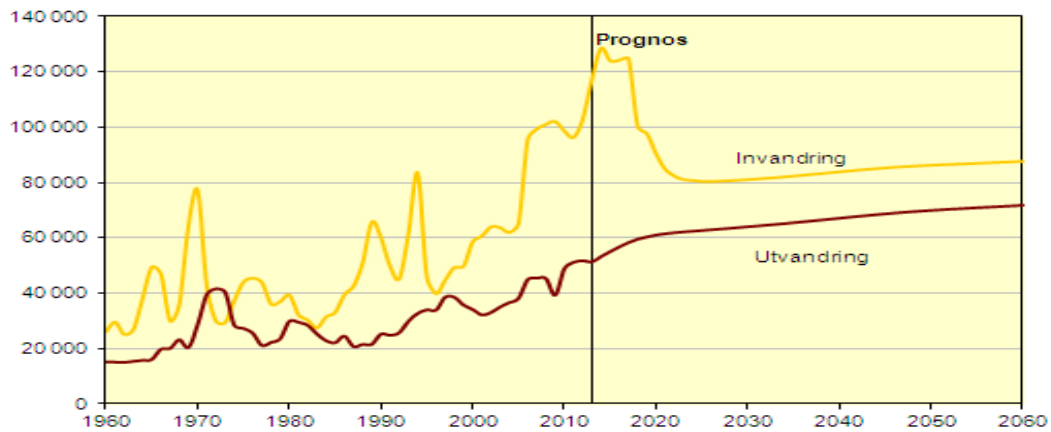

Bild 1. In- och utvandrare i Sverige 1960-2012 och prognos 2013-2060. Källa: SCB (2012)

Enligt SCB (2012) visar variationerna i in- och utvandringen från 1960 till 2012 och ger även en prognos för perioden 2013-2060. De stora variationerna under arbetskraftsinvandringen fram till 1970 beror enligt SCB på konjunkturers upp- och nedgångar. Från 1990-talet är det flyktinginvandring från forna Jugoslavien och under 2000-talet från Etiopien, Afghanistan, Somalia och Iran. Vad gäller prognosen för perioden 2013-2060 antar SCB och Migrationsverket att asylinvandringen kommer att öka. Däremot förväntas invandringen från EU-länderna att minska på grund av den demografiska utvecklingen i samband med lågt barnafödande.

Enligt Curle & Rühl (2004:18) var det arbetskraftsinvandringen som dominerade från slutet på 1950-talet till 1970-talet i Tyskland, där människor från Italien, Marocko, Jugoslavien och Turkiet rekryterades i Västtyskland. I DDR⁴ var det människor från Vietnam och Afrika (Böhmer 2005:35). 1973 slutade rekryteringen av utländska arbetare eftersom det inte längre fanns något behov. I slutet på 1980-talet var det många invandrare från Östeuropa, delvis med tyskt ursprung, som kom när gränserna öppnades och under 1990-talet var det många asylsökande och krigsflyktingar (Böhmer 2005:36). Redan i slutet på 1970-talet insåg man att de flesta invandrare skulle stanna i Tyskland istället för att återvända till sina hemländer. Som en följd utvecklades integrationspolitiska koncept för att integrera invandrarna i det tyska samhället, men det var inte förrän 2005 som ett omfattande integrationsprogram (Bundesamt für Migration und Flüchtlinge 2005) för invandrare konstituerades genom departementet för migration och flyktingar.

⁴ Deutsche Demokratische Republik (det forna Östtyskland)

Enligt Statistisches Bundesamt (2009) låg antalet människor i Tyskland med migrationsbakgrund⁵ på 15,7 miljoner. Den största gruppen invandrare kommer från Turkiet (2 502 000), följd av forna Jugoslavien (1 339 000), Polen (1 289 000) och Ryssland (1 060 000).

Både Tyskland och Sverige följer de internationella överenskommelser och konventioner i FN:s flyktingkonvention från 1951 som reglerar bestämmelserna kring asylinvandring. För invandring och mobilitet inom Europa gäller EES-avtalet. På nationell nivå regleras invandringen i Sverige och i Tyskland genom ett regelverk som har fastställts av respektive lands regering och genom internationella överenskommelser (Migrationsverket 2012). Ländernas migrationsverk⁶ är ansvariga myndigheter för prövning av rätten till invandring. Arbetsmarknadsutskottet inom riksdagen och justitiedepartementet och integrations- och jämställdhetsdepartementet inom regeringen handlägger frågor kring invandring. Även andra utskott som arbetsmarknadsdepartementet och utbildningsdepartementet handlägger dessa ärenden. När det gäller asylinvandringen är det utlänningslagen (SFS 2005:716) och internationella konventioner som FN:s flyktingkonvention från 1951 och barnkonvention från 1990 som reglerar vilka som har rätt att få asyl (UNHCR 1951:15). Samma upplägg gäller i Tyskland, där ”Ausländergesetz” är motsvarigheten till ”utlänningslagen” i Sverige och som i kombination med FN:s flyktingkonvention bildar ramverket för frågorna kring invandring. FN:s flyktingkonvention innebär att de länderna som har skrivit på ska pröva varje asylansökan och tillämpa asyl till människor som är flyktingar enligt konventionens regelverk. Flykting enligt regelverket är den som förföljs på grund av ras, nationalitet, religiös eller politisk uppfattning, kön, sexuell läggning eller tillhörighet till viss samhällsgrupp.

Asylinvandringen leder till mycket kontroversiella diskussioner på det politiska planet i båda länder och dessa diskussioner leder till att migrationsfrågor oftast förknippas med problem (Wagner 2010:4).

⁵ Personer som är födda i annat land än Tyskland

⁶ I Sverige: Migrationsverket. I Tyskland: Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF)

För arbetskraft inom EU/EES⁷ gäller andra regler och personer från länderna som omfattas av EES-avtalet behöver inte söka arbetstillstånd när de är bosatta i ett annat EU-land.

3 Teori

3.1 Olika teorier inom det språkpolitiska fältet

Enligt Cooper (1989:32) finns det en tät koppling mellan språkpolitik och maktfrågor: grupper och individer som har makten inom ett samhälle är de som har störst inflytande över fördelningen av resurser och värden. Mångfalden av språk inom ett samhälle medför olika status på språk och Cooper hävdar att språkstatus bestäms genom statusplanering och att distribution av ett språk bestäms genom tillägnandeplanering. Detta gäller lokala, regionala och globala samhällen.

Hyltenstam och Stroud (1991:9) beskriver en rad faktorer på samhällsnivå, gruppnivå och individnivå som påverkar språkbruk, språkplanering, språkbevarande och språkbyte. Dessa faktorer hänger ihop och påverkar varandra. På samhällsnivå finns språkpolitiska förutsättningar, majoritetens ideologier, språklag och policyn, språkutbildning och sociokulturella faktorer. På gruppnivå nämner Hyltenstam och Stroud (1991:9) demografiska aspekter, språkförhållanden, etnicitet och etnisk mångfald, media och internationella organisationer. Individnivån kännetecknas av språkval och graden av socialisering. Utifrån ett samhällsperspektiv förklaras blandningen av olika språkgrupper enligt Hyltenstam och Stroud som ett resultat av imperialism, federalism, migration och nya etniska gränser. Förekommer mer än ett språk i ett och samma område påverkas villkoren för språkanvändning, som kan leda till språkbyte eller till språkbevarande. Genom politisk, ekonomisk, och historisk utveckling, samt utbildning och maktbalansen mellan majoritetsspråket och minoritetsspråket avgörs språkbyte eller språkbevarande. Hyltenstam och Stroud (1991:78) hävdar att i många fall språkförbud och förtryck kan leda till språkdöd. Det

⁷ EES: Europeiska Ekonomiska Samarbetsområdet är ett avtal mellan EU-länderna, Norge, Island och Liechtenstein. Medlemsländerna deltar i EU:s inre marknad, im- och exporterar utan tullar och öppnar upp för varandra på bl.a. arbetsmarknaden (Wagner 2010:20). Personer som ingår i EES avtalet behöver inte söka arbetstillstånd om de är bosatta i ett annat EU-land.

finns många exempel inom historien gällande hur språkminoriteter har tvingats till språkbyte och det är anledningen till varför många språk har försvunnit. Samma händer när ett minoritetsspråk stigmatiseras utan att få stöd av samhällets institutioner och lagstiftning. Andra förklaringar till språkdöd är när minoritetsspråket inte används i officiella sammanhang eller när staten för en offensiv assimilationspolitik. Här framgår tydligt att språkanvändning, språkutbildning samt attityder till språk och flerspråkighet är politiskt laddade frågor.

Enligt Pennycook (1998:95) är varje land som har en kolonial bakgrund en intressant källa för observation kring frågor om politisk och statlig styrning av språkanvändning och språkundervisning. Dikotomin, som innebär en skarp gränsdragning mellan den europeiska kulturen och ursprungskulturen, påverkade och påverkar ursprungsbefolkningens syn på sitt eget språk och på kolonialmaktens språk. Med Storbritannien som kolonialmakt och den imperialistiska politiken under 1800-talet och det tidiga 1900-talet som bakgrund har engelskan spridit sig jorden runt. Pennycook (1998:22) anser att våra språkideologier och attityder fortfarande går tillbaka till "kolonialismens kulturella konstruktioner". Detta innebär att engelskan var och är globalt ledande när det gäller internationell kommunikation. Dessutom är dagens engelskundervisning en företeelse som har sina rötter i kolonialism och dess kulturella konstruktioner. Enligt detta är engelsklärarna jorden runt inget annat än potentiella verkställande bärare av ett kolonial-imperialistiskt kulturarv som i högsta grad engagerar sig språkpolitiskt. Utifrån ett postkolonialt perspektiv medger Pennycook (1998:156) att engelskans ökande visserligen medför en risk för politisk global dominans, men anser inte att engelskans spridning kan tolkas som ett kulturimperialistiskt hot mot språklig mångfald. Enligt Pennycook uttrycker språk och språkbruk i olika sammanhang komplexa relationer mellan lokala, regionala och globala identiteter. Pennycook förtydligar att gruppen som använder ett språk inte är passiv utan utvecklar språkmedvetenhet som tillåter omtolkning och omdefiniering av språk och kultur. På så sätt omvandlas engelskan genom sin globala användning till nya varieteter och koder i olika sammanhang utan att användningen, ökandet och spridningen anses vara ett kulturimperialistiskt arv.

Afrika är ett stort fokusområde när det gäller språkfrågor i en postkolonial kontext och det finns många exempel på hur syn och status på språk har ändrats i enlighet

med skiftande maktpolitiska förhållanden. I Tanzania har exempelvis Swahili uppvärderats och devalverats ett antal gånger i enlighet med den maktpolitiska strukturen som gällde vid olika tidpunkter. När det gäller den aktuella situationen i Tanzania är engelskan det språk som talas av ”eliten”, Swahili talas av den lägre medelklassen och lokala och regionala språk är marginaliserade. Wedin (2005:250) påpekar att språkförhållanden tyder på olika värden som språken har i samband med makteliten, status, bra jobb och högre utbildning. Wedin (2005:253) menar också att språkkonflikter och hierarkier i prekoloniala kontexter skilde mellan medlemmar som fanns i gruppen och medlemmar utanför gruppen. Enligt Wedin (2005:254) ändrades situationen genom kolonialism och neokolonialism: språket är en markör som kännetecknar olika klasser av människor inom en och samma grupp.

Bamgbose (2000:3) hävdar att det förekommer exkludering av språk i de flesta afrikanska länder. När ett språk identifieras som landets officiella språk exkluderas alla andra språk och deras talare ur de offentliga domänerna. Inkludering och exkludering är enligt Bamgbose (2000:2) resultatet av en statlig språkpolitik där styrningen av språkfrågor sker utifrån maktpolitiska skäl. Den inkluderade gruppen och deras språk är kopplade till välstånd och politisk makt. Den exkluderade gruppen samt språket hamnar utanför, vid sidan om, och utestängs från framgång och makt. Exkludering innebär också att dessa språk inte är representerade inom domäner som utbildning, ekonomi eller näringslivet. För att motverka exkludering ser Bamgbose (2000:37) ett behov att människor förstår vikten av sitt första språk, men vägen dit är lång. Exkluderingen visar sig genom sämre förtrogenhet med det officiella språket, analfabetism samt språkfördomar mellan den exkluderade och den inkluderade gruppen. Enligt Pennycook (1998:22) har hierarkier en tendens att vara resistent mot förändringar eftersom människor fortfarande tänker i de strukturer som har skapats av kolonialism och maktförhållanden. Dessa strukturer har en tät koppling till språkanvändning och språkpolitik.

Chimbutane (2011:4) menar att skolan och utbildning innehar en nyckelroll i samband med språkpolitik. Politik och maktstrukturer bygger inte på pedagogik eller lingvistik. Insikten och förståelsen att kunna se flerspråkighet som en tillgång kommer att förhindra devalvering av språk i samband med politiska maktintressen. Chimbutane förtydligar att värdet av varje enskilt språk ska bestämmas av individen och dess

tillgång till språket. Skälen som ligger bakom språkvärderingar ska vara kopplade till sociolingvistik och individens kultur.

När man genom politiska beslut ska reglera språkförhållanden inom ett land finns det enligt Einarsson (2013:133) fyra viktiga aspekter: instrumentellt värde, identitetsvärde, kommunikationsvärde, och prestigevärde. Det *instrumentella värdet* avser nyttan av ett visst språk för att individen ska kunna komma in och fungera på arbetsmarknaden samt säkra sin materiella standard. Det *kommunikativa värdet* syftar på språkets olika användningsområden inom domäner som familj, kultur, ekonomi, vänner etc. *Identitetsvärdet* refererar till språket i förhållande till hur den enskilda individen uppfattar sig själv genom sitt språk. Hur man vill bli uppfattad av sin omgivning sammanfattas av begreppet *prestigevärde*.

3.2 Skolorganisatoriska modeller i samband med flerspråkighet

Baker, Prys och Jones (1998:469) beskriver fem olika typer av skolorganisatoriska modeller för undervisning i samband med flerspråkighet. Modellerna medför både för- och nackdelar i samband med undervisning av andraspråkselever och fördelar sig enligt följande:

- *Submersion* och *immersion* innebär att eleverna undervisas tillsammans med infödda elever. Vid submersion är alla lärarinstruktioner på målspråket. Samma princip gäller vid immersion men här använder läraren strategier för att andraspråkseleverna ska förstå bättre. I svenskan används begreppet ”språkbad” för submersion och immersion. Språkkunskaper i andraspråket utvecklas när eleverna deltar i den vanliga undervisningen. Det finns inget systematiskt språkstöd för andraspråkseleven. Fördelen är att eleverna får maximal kontakt med andraspråket och nackdelen är att elevens modersmål aldrig förekommer i skolsammanhang, läraren befinner sig helt utanför elevernas referensram och eleven kan lätt känna sig frustrerad och omotiverad utan stöd.
- Immersion med systematiskt språkstöd i andraspråket betyder att invandrarelever deltar i den vanliga undervisningen. De får extrainstruktioner

som ska hjälpa utvecklingen av andraspråket med fokus på grammatik, ordförråd och tal. Ämnesundervisningen är endast på elevernas modersmål. Enligt Baker, Prys och Jones är den stora fördelen att eleven i högsta grad kommer i kontakt med målspråket, samtidigt som en viss anpassning sker och eleverna känner sig tryggare.

- Immersion med andraspråket, enspråkig förberedelse och introduktionsfas: Innan man deltar i undervisningen i klassrummet får invandrareleverna gå i förberedelseklass för att utveckla andraspråket. Målet är att kunna delta i den vanliga undervisningen så fort som möjligt. Nackdelen är här att läraren är den enda som pratar målspråket och att det kan dröja tills eleven är redo att delta i den vanliga undervisningen. Det kan också medföra stigmatisering när man går i förberedelseklass utan att blandas med eleverna som talar målspråket.
- Tvåspråkig, transitorisk utbildning betyder att eleverna får en del av instruktionerna i sina modersmål, men bruket av andraspråket ska öka. Målet är att kunna delta i den vanliga undervisningen så fort som möjligt. Baker, Prys och Jones påpekar här att eleverna kanske lutar sig för mycket mot första språket⁸ istället för att utveckla förståelse för andraspråket fullt ut, eftersom instruktionerna är på första språket.
- Den språkbevarande tvåspråkiga utbildningen innebär att många invandrarelever med samma språkliga bakgrund ingår i en och samma undervisningsgrupp. De får instruktioner på sina modersmål. Både andraspråket och modersmålen ska utvecklas. Den här lösningen kan också lätt leda till stigmatisering eftersom gruppen bildar en egen undervisningsenhet utan att blandas med elever som talar målspråket och det kan ta längre tid tills de behärskar målspråket.

⁸ modersmål

4 Tidigare forskning

Enligt Språkrådets omvärldsanalys (2008:4) trängs det svenska språket ”undan av engelskan mer och mer som arbetsspråk inom några av samhällets nyckelområden, undervisningen i svenska som andraspråk och för invandrare brister i status, kvalitetssäkring och kompetens”, samt ”rätten till modersmål behandlas styvmoderligt gentemot många invandrare och svenskar med utländsk bakgrund”. Josephsson (2009:161) hävdar att nästan alla europeiska stater står inför samma situation. Detta innebär att den nationella språkpolitiken i dessa länder har två tydliga fokusområden: det ena området hanterar nationalspråkets ställning i förhållande till engelska medan det andra området syftar på språkliga rättigheterna för de med annat modersmål än nationalspråket eller ett officiellt minoritetsspråk. Enligt Josephsson (2009:160) blir språksituationen mer komplex när individen ska hantera fler språk i sin vardag och det krävs större språklig medvetenhet. Språkpolitikens övergripande uppgift är således att skapa ramar där lagar och förordningar garanterar rättigheter. När det gäller språkens styrning och framtid tar Josephsson (2009:164) avstånd från lagarnas och förordningarnas makt och hävdar att det är det dagliga språkbruket i tal och skrift och den språklig aktive människan som bestämmer hur språken ska styras.

En av de största utmaningarna för den svenska språkpolitiken enligt Lindberg (2009:12) är att svenskan globalt sett är ett minoritetsspråk jämfört med engelskan. Samtidigt är svenskan ett majoritetsspråk i förhållande till andra nationella språk och erkända minoritetsspråk i en svensk kontext. Lindberg menar att styrkeförhållanden mellan språken är relativa, då samma språk kan vara både minoritets- och majoritetsspråk. Därför är det enligt Lindberg (2009:14) viktigt att ta hänsyn till den historiska och sociopolitiska kontexten som avses i språksammanhang. En sådan situation föreligger också när det talas språk i Sverige som anses vara världsspråk (spanska, franska, arabiska) men i en svensk kontext utgör de minoritetsspråk. Lindberg menar att svenskans utmaning är att bibehålla sin ställning som samhällsbärande språk samtidigt som den språkliga mångfalden ska främjas. Även Hult (2004:181) beskriver svenskan som ett starkt nationellt språk som har en potential att dominera andra språk, samtidigt som svenskan domineras av engelskan som ett internationellt språk.

Rosén (2013) belyser diskurser som ligger till grund för utbildningsformen ”Svenska för invandrare” ur ett sociohistorisk, postkolonialt och språkpolitiskt perspektiv. Hon kommer fram till att samverkan mellan uppfattningar om språk, kön och nation visar hur gränserna dras mellan svenskar och invandrare i Sverige. Undersökningen av läroplaner, kursplaner, utredningar, utvärderingar och rapporter från 1965 till 2011 visade att utbildningen har förändrats över tid när det gäller förhållandet mellan utbildning, språk och arbete. Från 60 till 80-talet var målsättningen att utbildningen skulle förbereda och vara relevant i arbetslivssammanhang. Omsorg samt delaktighet i samhällslivet, politik och kultur har enligt Rosén varit aktuella som fokusområden under 80-talet. Rosén genomförde även observationer under pågående SFI-lektioner, där sammanhanget mellan lärande och statliga policyn skulle belysas. Rosén konstaterar att språkpolitiska frågor uppmärksammas implicit när deltagare för sina dagliga samtal. Detta gäller bland annat medvetenheten om svenskans ställning som Sveriges enande språk.

Ett antal länder, bland annat Tyskland, har infört språktester i samband med beviljande av medborgarskap. Med utgångspunkt i mediedebatten kring språktest för medborgarskap hävdar Milani (2010:26) att ett språktest skulle motsvara en ”språktestideologi” där själva genomförandet av testet anses vara en självklarhet. Därför handlar frågan om införandet av ett språktest enligt Milani (2010:20) inte bara om mätning av språkkunskaper, eller om förbättringen av kommunikationen mellan svenskar och invandrare. För Milani (2010:22) är språktestet en ”språkideologisk metafor” för förvaltningen och betraktelsen av det svenska samhället. I detta avseende manifesterar språktestet en språkideologi, som ligger till grund för beteenden och uppfattningar, som i sin tur kan påverka och inleda politiska beslut inom samhällen. Som språkideologi sammanfattar ett språktest politiska förslag och befintligheter samt återspeglar socioekonomiska aspekter i ett samhälle. Därför kan det enligt Milani (2010:23) knappast påstås att förslaget om ett språktest baseras på sunt förnuft.

Enligt Milani (2007:39) är diskurser och språkdebatter en subtil form av diskriminering: olika språkideologier kämpar om makten för att etablera ett sätt att styra en nationalstat. Sverige är ett demokratiskt samhälle som inte tillåter diskriminering, men språkdebatterna öppnar upp för ett dolt sätt att sätta diskriminering på dagordningen. Även debatter om språktest i samband med

medborgarskap bär tydliga diskriminerande drag. Som underlag för sina utgångspunkter använder Milani tidningar, lagtexter och propositioner. När det gäller lagar som skapar regelverket för språkpolitiken samt den offentliga språkdebatten lyfter Milani (2007:26) fram aspekter som diskuteras på samhälls- och individnivå och menar att det finns dolda budskap som bär diskriminerande drag. Milani poängterar att det gäller att följa den aktuella utvecklingen, att bevaka språkdebatterna och att läsa av tendenser i det aktuella sammanhanget. Enligt Milani är det viktigt att svenskans kommunikativa funktion är viktigt inom undervisning och forskning. Det finns både kommunikativa och kulturella argument när det gäller modersmålsundervisningen. Milani anser dessutom att det är viktigt att kunna hålla isär tankesätten kring svensk språksyn – man ska inte argumentera språkkulturellt när man syftar på språkets kommunikativa form eller tvärtom.

5 Metod och material

5.1 Metod

Eftersom min studie grundar sig på lagtexter är det viktigt att förhålla sig till materialet på ett objektiva sätt, att förstå texterna i sina sammanhang, samt att förstå sitt eget förhållningssätt till det skrivna. Vikström (2005:10) betonar förförståelsens roll i forskningssammanhang och menar att vi aldrig i ett tolkningsammanhang kan närma oss materialet på en förutsättningslös grund. Förförståelsen möjliggör att vi ska kunna ställa frågor efter det vi vill undersöka och tolka. Den personliga förförståelsen är både en tillgång och en nackdel för tolkningsprocessen eftersom den påverkar urvalet, synsättet och tydningen av indikatorer. Enligt Vikström är det därför viktigt att vara medveten om den historiska, sociala och ideologiska kontexten som uttolkaren befinner sig i och har med sig sedan tidigare.

Med dessa funderingar som bakgrund bygger min undersökning på en hermeneutisk vetenskapssyn. Hermeneutiken innebär enligt Vikström (2005:10) en ”övergripande föreställning om vad tolkning och förståelse innebär”, och att förutsättningen för att undgå subjektivitet och tyckanden är en ingående förståelse för texten, samt att vi kan hitta stöd i texten för våra tolkningar. I min undersökning tillämpar jag en kvalitativ metod som innebär att både material och analyserna är förankrade i den verkligheten jag befinner mig i. Enligt Denscombe (2009:367) kännetecknas den kvalitativa

metoden av ord som den centrala analysenheten, beskrivning av betydelser, ett holistiskt perspektiv, inblandningen från forskarens sida samt ett öppet sinne för forskningsämnet. Resultaten från kvalitativa studier är för det mesta inte generaliserbara men hjälper till att förstå liknande fenomen och situationer utifrån den genomförda studien.

5.2 Material och urval

I min undersökning använder jag skriftliga källor i form av lagtexter som grund. Lagtexterna hör till dokument i den offentliga sfären (Denscombe 2009:196) med obegränsat och okomplicerat tillgänglighet. Eftersom lagtexterna har producerats av staten som i båda länderna förfogar över adekvata resurser och experter anses dem enligt Denscombe (2009:194) vara trovärdiga, objektiva och faktabaserade.

Urvalskriteriet för lagtexterna var att det skulle framgå vad lagstiftningen på nationell nivå säger om den enskildes tillgång till språk när det gäller annat modersmål än ländernas officiella språk samt redogöra för organisationen av andraspråksundervisningen för nyanlända vuxna som innebär att de lagtexterna som används i studien är utvalda efter ämnesmässig relevans.

Lagtexterna hittade jag i sina respektive sammanhang på myndigheternas och regeringarnas hemsidor på internet genom att använda deras sökmotorer efter lagar och förordningar. Sökorden varierade efter min förförståelse och enligt den hermeneutiska spiralen, som innebär att jag fick nya insikter i samband med det jag hittade, optimerades sökvägarna allt eftersom.

I min undersökning ingår

- Språklagen 2009:600 (Sverige)
- Skollagen 2010:800, kapitel 22 (Sverige),
- Zuwanderungsgesetz, kapitel 2 – 3 (Tyskland),
- Verwaltungsgesetz §23 (Tyskland),
- Sozialgesetzbuch §19 (Tyskland),
- Beurkundungsgesetz §5 (Tyskland)
- Gerichtsverfassungsgesetz §184 (Tyskland)

Efter att jag hade samlat in textmaterialet fastställde jag två kategorier i direkt anslutning till mina forskningsfrågor: kategori I syftar på lagstiftningen på nationell nivå om den enskildes tillgång till språk när det gäller annat modersmål än ländernas officiella språk. I den kategorin använde jag mig av

- Språklagen 2009:600 (Sverige)
- Verwaltungsgesetz §23 (Tyskland)
- Sozialgesetzbuch §19 (Tyskland)
- Beurkundungsgesetz §5 (Tyskland)
- Gerichtsverfassungsgesetz §184 (Tyskland)

Kategori II syftar på organisation av andraspråksundervisning för nyanlända vuxna. I den kategorin använde jag mig av

- Skollagen 2010:800, kapitel 22 (Sverige)
- Zuwanderungsgesetz, kapitel 2 – 3 (Tyskland)

Genom textstudier identifierade jag sedan följande paragrafer innehållandes indikationer som matchade forskningsfrågornas respektive kategori: övergripande mål och syfte, kursens genomförande, avgifter, utbildningens omfattning, individuell studieplan, samverkan med arbetslivet, rätt att delta, lärarutbildning samt examination och betyg. Paragraferna samlade och sorterade jag i tabellform⁹, där Sverige och Tyskland fick var sin kolumn. Ur jämförelsen med fokus på respektive paragraf¹⁰ framgick skillnader och likheter mellan länderna i det aktuella sammanhanget som gav svar på forskningsfrågorna samt diskuteras inom studiens teoretiska utgångspunkter.

⁹ Bilaga II

¹⁰ Bilaga I

6 Resultatredovisning och analys: Sverige och Tyskland i jämförelse

6.1 Den nationella lagstiftningen om den enskildes tillgång till språk både vad gäller modersmål och andraspråk

Sveriges språklag (SFS 2009:600) fastställer svenska som huvudspråk och redogör för de nationella minoritetsspråken finska jiddisch, meänkieli, romani, chib och samiska samt det svenska teckenspråket. Som språk i internationella sammanhang är svenska Sveriges officiella språk, som även ska värnas som officiellt språk i Europeiska unionen (SFS 2009:600:13§). Svenska används i offentlig verksamhet.

Relevanta i sammanhanget om den enskildes tillgång till språk både vad gäller modersmål och andraspråk är paragraferna 14, 14.1, 14.2 och 15: när det gäller den enskildes tillgång till språk har den som har ett annat modersmål än svenska eller de nationella minoritetsspråken¹¹ i Sverige rätt att få möjlighet att använda och utveckla sitt modersmål och det allmänna ansvarar dessutom för att den enskilde ges tillgång till språk och den som är bosatt i Sverige ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda svenska (SFS 2009:600: 14§):

14§	Var och en som är bosatt i Sverige ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda svenska. (...)
14.1 §	Den som tillhör en nationell minoritet ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda minoritetsspråket, och
14.2 §	den som är döv eller hörselskadad och den som av andra skäl har behov av teckenspråk ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda des svenska teckenspråket. Den som har annat modersmål än de språk som anges i första stycket ska ges möjlighet att utveckla och använda sitt modersmål.
15 §	Det allmänna ansvarar för att den enskilde ges tillgång till språk enligt 14 §.

Tabell 1: Sveriges språklag 14§-15§

¹¹ Här avses finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska

Tyskland har ingen språklag. Det finns fyra lagar som fastställer tyska som det officiella språket i offentligt sammanhang:

23 § Verwaltungsverfahrensgesetz	fastställer tyska som det officiella språket inom administration och förvaltning
19 § Sozialgesetzbuch	fastställer tyska som det officiella språket inom sociallagstiftning
5 § Beurkundungsgesetz	anger tyska som det officiella språket i samband med notariehandlingar
184 § Gerichtsverfassungsgesetz	anger tyska som det officiella språket inom rättsväsendet

Tabell 2: Lagar som fastställer tyska som det officiella språket i officiellt sammanhang inom respektive förvaltningsområde

Nationella minoritetsspråk som danska, sorbiska, frisiska, romani och niedertyska är förankrade i den europeiska överenskommelsen om regional- och minoritetsspråk¹². De ska skyddas och främjas men det finns ingen lagstiftning på nationell nivå utan bara den europeiska överenskommelsen.

6.2 Organisation av andraspråksutbildning för nyanlända vuxna

I Sverige organiseras andraspråksutbildning för nyanlända vuxna inom kursen svenska för invandrare (SFI). Utbildningen fastställs i kapitel 22 i Sveriges skollag (SFS 2010:800). Lagen omfattar 29 paragrafer på 3 sidor. Ansvarig utgivare är utbildningsdepartementet i uppdrag av regeringen.

I Tyskland organiseras andraspråksutbildning för nyanlända vuxna inom integrationskursen. Utbildningen fastställs genom integrationskursförordningen i kapitel 3 i lagen om invandring (Zuwanderungsgesetz 2005:BGB IS 3370). Lagen omfattar 22 paragrafer på 11 sidor. Ansvarig utgivare är flyktings- och migrationsdepartementet (BAMF¹³) i uppdrag av regeringen.

¹² ETS no. 148 European Charter for regional or minority languages
ETS no. 157 Framework convention for the protection of national minorities

¹³ BAMF = Bundesamt für Migration und Flüchtlinge

6.3 Likheter och skillnader vad gäller organisation av andraspråksutbildning för nyanlända vuxna

Jämförelsen utgår från den svenska kursen för invandrare (SFI) och den tyska integrationskursen (TIK). För att underlätta läsbarheten använder jag mig under resultatredovisningen genomgående av förkortningarna SFI och TIK¹⁴.

6.3.1 Övergripande mål

När det gäller övergripande mål har SFI och TIK samma utgångspunkt när det gäller att förmedla vuxna invandrare grundläggande kunskaper i respektive språk. Skillnader finns när det gäller möjligheten att förärva läs- och skrivfärdigheter: optionen finns bara inom SFI, medan TIK inte påvisar någon motsvarighet. Skillnader gällande TIK som saknar motsvarighet i SFI är förmedlingen av grundläggande kunskaper i samhällskunskap, lagstiftning, historia och kultur, samt förmedling av grundläggande värden som ligger till grund för den tyska staten. Motsvarighet saknas inom TIK jämfört med SFI där ett av målen är främjandet av elevens personliga utveckling.

6.3.2 Kursens genomförande

Både SFI och TIK styrs av respektive lands regering och myndigheter som bestämmer föreskrifter om kursplan och kursens genomförande.

6.3.3 Avgifter

SFI är kostnadsfri. Det kan förekomma obetydliga kostnader i samband med enstaka inslag. När det gäller TIK ska deltagarna betala 1,20 € per undervisningstillfälle till migrationsverket. Avgiften betalas i förskott för varje kursavsnitt. Kursavgiften återfås inte vid studieavbrott. Klarar man kursen inom två år får man hälften av kursavgiften tillbaka.

6.3.4 Utbildningens omfattning

Inom SFI ska utbildningen i genomsnitt under en fyraveckorsperiod minst omfatta 15 timmars undervisning i veckan. TIK, som består av en språkkurs och en samhällsorienteringskurs, omfattar 660 undervisningstimmar under högst 2 år.

¹⁴ SFI är den officiella förkortningen som används i Sverige. TIK är min egen förkortning för den tyska introduktionskursen som saknar officiell förkortning.

6.3.5 Individuell studieplan

För varje elev som deltar i SFI ska det finnas en individuell studieplan. TIK påvisar ingen motsvarighet.

6.3.6 Samverkan med arbetslivet

Samverkan med arbetslivet förekommer praktiskt taget inte inom TIK, medan SFI har krav på samarbete med arbetsförmedlingen när det gäller språk och arbetsliv i kombination med arbetslivsorientering eller liknande. Dessutom ska utbildning inom SFI kunna kombineras med förvärvsarbete i samråd mellan huvudman och arbetsgivare. Här saknar TIK motsvarighet helt och hållet.

6.3.7 Rätt att delta

Rätten att delta inom SFI gäller invandrare från 16 år som är bosatta i landet och saknar grundläggande kunskaper i svenska språket. I Tyskland är situationen helt annorlunda. Rätten att delta inom TIK tilldelas efter godkänd ansökan hos flyktings- och migrationsmyndigheten BAMF. Sedan är det graden av integrationsbehov som avgör vem som får delta: invandrare med högskoleexamen anses inte behöva delta eftersom de anses ha låg integrationsbehov. Samma gäller invandrare som befinner sig i arbetslivet. Företräde ges invandrare som har minderåriga barn. Samma gäller de som vill bosätta sig permanent och behöver kursen för att kunna göra språktestet som krävs för tilldelning av medborgarskap. Rätten att delta gäller också asylsökande som har fått beviljat uppehållstillstånd enligt uppehållslagen, samt tyskättlingar från f.d. öststaterna och judiska flyktingar.

6.3.8 Lärarutbildning

I Tyskland ska lärare som undervisar inom TIK ha en fullgjord högskoleutbildning i tyska som andraspråk. Undantag avgörs av myndigheten för flyktingar och migration BAMF, som även anordnar fortbildning. Lärarnas utbildning förekommer inte i den svenska förordningen gällande SFI.

6.3.9 Examination och betyg

TIK examineras efter genomgången kurs med ett språktest. Kursen är godkänd när man uppnår godkända resultat enligt B1 nivå inom den europeiska referensramen för språk. Språktestetets två delar är språk och samhällsorientering. Ej godkända betyg eller avhopp från kursen har konsekvenser i form av att medborgarskap inte kan tilldelas.

SFI har ingen motsvarighet till det tyska språktestet. Betygsättning sker efter varje avslutat kurs enligt nationell betygsskala, A-F.

6.4 Resultatanalys

Den mest iögonfallande skillnaden mellan Sverige och Tyskland när det gäller nationell lagstiftning om den enskildes tillgång till språk är att Tyskland saknar språklag. Det tyder på att Sverige ligger i linje med många andra länder, som genom språklagar säkrar statusen för landets officiella språk. Enligt Teleman (2000:231) är språklagar en tydlig markering av statusplaneringen som styr språkförhållanden i ett land. Den enskildes tillgång till språk framhävs väldigt tydligt i den svenska lagstiftningen både när det gäller modersmål och annat modersmål än svenska. Det tyder på en medveten språkplanering som är anpassad till de aktuella förhållandena i landet med tanke på invandring och integration. Tyskland däremot saknar språklag och lagstiftningen fastställer bara tyskan i sin funktion som det officiella språket i offentliga sammanhang. Min tolkning är att Tyskland, som har ett av de största språken i Europa inte känner samma behov att göra markeringar gällande tyskans status i förhållande till andra språk.

Organisationen av andraspråksundervisning för nyanlända vuxna invandrare i Sverige och Tyskland bygger på samma förutsättningar: det är ländernas regeringar som fastställer språkkursernas ramverk genom lagar och förordningar. Genomförandet av kurserna delegeras till aktörer som är lämpliga i sammanhanget. Detta tyder på ländernas medvetna språkpolitik, där lagar och förordningar styr språkrelaterade frågor i integrationssammanhang. En påtaglig skillnad är dock att det är utbildningsdepartementet som ansvarar för språkundervisning av invandrare i Sverige, medan det är flyktings- och migrationsdepartementet som har det övergripande ansvaret för den tyska motsvarigheten TIK. Här ser jag ett samband med det federalistiska systemet som finns i Tyskland som innebär att ansvaret för skolan och utbildning ligger hos förbundsländerna. Det finns ingen skollag och för att reglera invandrades språkfrågor på en nationell nivå är dessa frågor kopplade till det centrala departementet för flyktingar och migration.

Jämför man förordningarna som styr SFI i Sverige och TIK i Tyskland konstaterar man att de har en liknande struktur eftersom de bygger på liknande paragrafer. Men skillnaderna blir påtagliga när man tittar på paragrafernas innehåll. Likheter finns bland målen när det gäller förmedling av grundläggande kunskaper, samtidigt som den tyska kursen har väldigt mycket fokus på samhällsfrågor. Det gör att den tyska kursen får en politisk framtoning, medan den svenska kursen formulerar sina mål utifrån ett utbildningsperspektiv. TIK har i stort sett inga pedagogiska drag. Däremot finns dessa drag i den svenska förordningen för SFI: ett exempel är de individuella studieplanerna som eleverna ska ha. Här lyser den ansvarige utgivaren igenom: i Sverige är det utbildningsdepartementet, och i Tyskland är det flyktings- och migrationsdepartementet.

De största skillnaderna mellan kurserna utgör samverkan med arbetslivet, rätten att delta, samt examination och betyg. I den tyska förordningen för TIK finns ingen hänvisning till samverkan med arbetslivet, medan SFI har krav på kontakt och samverkan i kombination med arbetsorientering, praktik, yrkessvenska, etc. Utbildningen ska dessutom kunna kombineras med förvärvsarbete. Paradoxalt är förvärvsarbete ett hinder i Tyskland när det gäller rätten att delta i TIK. Genom förvärvsarbete anses integrationsbehovet vara upphävt och rätten att delta i TIK medges ej. Rätten att delta i TIK gäller bara vissa kategorier av invandrare medan SFI öppnar upp för alla invandrare som har fyllt minst 16 år. Här framstår Sveriges invandringspolitik som väldigt liberal medan den tyska motsvarigheten är selektiv. Enligt Castle och Miller (1993:210) hör Tyskland till de länderna som tillämpar den differentiella exklusionsmodellen, där invandrare inte har alla rättigheter. I det här fallet är det ett selektivt urval av invandrare som har rätt att tillägna sig språkkunskaper. Sverige däremot följer den multikulturella modellen, som öppnar upp för mångfald utan selektion.

När det gäller examination avslutas TIK med ett språktest inom språk och samhällsorientering. När kursen avslutas med godkända resultat tilldelas det tyska medborgarskapet. Motsvarigheten saknas i Sverige där SFI endast avslutas med betyg från den nationella betygsskalan utan konsekvenser inom medborgarskapsfrågan. Språktestet är ytterligare ett bevis på den differentiella exklusionsmodellen (Castle och Miller 1993:210) som kännetecknar Tysklands invandringspolitik: när rätten att

delta i språkkurserna regleras selektivt är detta ett bevis på att tillgången till medborgarskap regleras genom invandrarnas härstamning.

Andra skillnader som framgår vid jämförelsen av SFI och TIK gäller lärarutbildning, avgifter, och omfattningen av utbildningen. Det är intressant att den tyska förordningen kräver en fullgjord högskoleutbildning i tyska som andraspråk, medan den svenska förordningen saknar motsvarighet. Här ser jag ett samband med de hårda kraven på behörighetsgivande utbildningar i Tyskland, där Sverige har en jämförelsevis något liberalare framtoning.

7 Diskussion

7.1 Resultatdiskussion

Studien av lagtexter gällande den enskildes tillgång till språk både vad gäller modersmål och annat modersmål har inte bara visat hur den svenska tolkningen av språkpolitik ser ut. Språklagen i sig är ett bevis på att Sverige tillämpar både statusplanering och tillägnandeplanering. När Cooper (1989:32) menar att mångfalden av språk inom ett samhälle medför olika status på språk, betyder det i en svensk kontext att man med hänsyn till samhällets sammansättning ser ett behov att reglerar språkstatusfrågor. Tillägnandeplaneringen inom språklagen blir tydlig när möjligheten att lära sig svenska påtalas i samband med annat modersmål än svenska. Dessutom tyder utrymmet som ges annat modersmål på att Sveriges invandringspolitik har fokus på integration och distanserar sig från assimilation (Ehrl 2006:45).

Tillägnandeplaneringen i sig är även synlig i samband med förordningen som styr SFI. I Tyskland råder andra förutsättningar eftersom det inte finns någon språklag och tillägnandeplaneringen blir bara synlig i samband med TIK. Den enskildes tillgång till språk begränsas till och med när rätten till deltagandet i TIK regleras selektivt genom att rikta sig mot vissa grupper av invandrare. Även utan inblandning av engelskan bär synen på distribution av språk drag på det som Pennycook (1998:95) kallar för ”kolonialismens kulturella konstruktioner”: när Tyskland tillämpar tillgången till språk selektiv, förblir gränsdragningen mellan kulturerna skarp, speciellt när det dessutom inte ges utrymme för modersmål annat än det officiella språket. När språk och språkbruk enligt Pennycook uttrycker komplexa relationer mellan lokal, regional

och global identitet, är gränsdragningar i den bemärkelsen ett steg tillbaka i fel riktning som påverkar invandrades syn på sitt eget språk och på det officiella språket. Situationen påminner även om exkludering (Bamgbose 2000:37) i en vidare bemärkelse, eftersom gruppen vuxna med annat modersmål än tyska, som inte får delta i Tysklands integrationskurs, hamnar utanför med sitt språk och det finns risk för att den utestängs från framgång. Dessutom är deras språk inte representerat i någon av domänerna som gäller utbildning, ekonomi eller näringsliv. Exkludering betyder också sämre förtroendet med det officiella språket, som sin tur medför nackdelar på många plan, eftersom språk är central i de flesta sammanhang.

När jag upptäckte att den svenska förordningen för SFI bär pedagogiska drag, medan den tyska förordningen med undantag av krav på lärarbehörigheten har en politisk framtoning, började jag undra var kurser för undervisning av nyanlända vuxna invandrare egentligen hör hemma. Är det politik? Eller är det utbildning? Enligt Chimbutane (2011:4) har skolan och utbildning en nyckelroll i samband med språkpolitik, samtidigt som han medger att politik och maktstrukturer tyvärr inte bygger på pedagogik eller lingvistik. Sverige tilldelar ansvaret utbildningsdepartementet och ökar därmed chansen på en pedagogisk grundsyn inom språkpolitiken. Tysklands TIF blandar visserligen in aktörer som har en pedagogisk bakgrund, men själva förordningen utges av flyktings- och migrationsdepartement och framtoningen är politiskt, utan hänsyn till personlig utveckling och individuella behov.

Språktestet är enligt Milani (2010:22) inte bara mätning av språkkunskaper, utan det är en språkideologi som baseras på politiska förslag och återspeglar socioekonomiska aspekter i ett samhälle. Språktestet, som utgör Tysklands examination av TIK och avgör över medborgarskapstilldelningen, är inget annat än en manifestation på en språkideologi. Återigen är vi tillbaka på en nivå, där gränsdragningar och en subtil form av diskriminering har legaliserats i form av en integrationskurs för invandrare.

7.2 Metoddiskussion

Fördelen med en jämförelse studie av lagtexter gällande den enskildes tillgång till språk både som modersmål och annat modersmål samt andraspråksundervisningen för nyanlända vuxna är att det är ett avgränsat område där skillnader och

överensstämmelser framträder på ett tydligt sätt; dokumenten från de två länderna har likvärdig status och tål att jämföras med varandra. Jämförelsen lyfter fram aspekter som utgör basen för diskussionen som kan med fördel vara en utgångspunkt för diskussioner i ett större sammanhang.

Nackdelen är att materialet som jämförs är ett selektivt urval som inte tar i anspråk att täcka helheten av materialet som finns tillgängligt i sammanhang med frågeställningarna. Mitt urval av enbart lagtexter är en begränsning i sig. Relevant i sammanhanget hade till exempel också varit att ha med kursplaner, men inom ramen för denna uppsats har det inte funnits utrymme till det.

Begränsningen inom materialurvalet medför dock att de valda fokusområdena framträder väldigt tydligt. I enlighet med den kvalitativa metoden gäller det att kunna uppskatta tendenser istället för att kunna dra generella slutsatser. För att kunna dra några generella slutsatser i forskningssyfte skulle man behöva djupanalyserna ett väldigt omfattande materialurval baserad på olika textsorter till varje delområde, men det skulle definitivt ligga utanför studiens tidsmarginal. Även i en större utsträckning vore det svårt att avgöra hur mycket material som krävs för att kunna dra generella slutsatser.

8 Avslutning

Fokusområdet för min studie var organisationen av andraspråksundervisning för nyanlända vuxna i Tyskland och i Sverige. Resan genom lagtexter och språkteorier förde mina tankar tillbaka till 1994, och hur det kändes som nyanländ vuxen utan tillgång till språk och utan språkkurs inom räckhåll.

Om jag ska vara ärligt, så minns jag inte. Men under tiden, som ”naturmetoden” försåg mig med språket, upptäckte jag en struktur i min språkinlärning, som jag kallar för den laglösa 3-steps-modellen:

- Steg 1: Jag kommer till Sverige. Jag kan inte säga någonting. Jag förstår ingenting. När alla skrattar, skrattar jag inte eftersom jag inte förstår någonting.

- Steg 2: Jag kan prata. Jag förstår. Jag skrattar när alla skrattar eftersom jag förstår poängen och det som är roligt.
- Steg 3: Samma som steg 2. Men nu kan jag skämta och när andra skrattar när jag skämtar vet jag att jag kan svenska!

Naturmetoden – den laglösa och politiskt mest neutrala metoden? När Josephsson (2009:164) hävdar att det inte är lagarnas och förordningarnas makt utan det dagliga språkbruket i tal och skrift och den språklig aktive människan som bestämmer hur språken ska styras, håller jag i alla fall fullständigt med!

Källförteckning

- Baldauf Jr., Richard B. and Kaplan, Robert B. (2005). Language-in-education policy and planning. In Eli Hinkel (utg.), *Handbook of research in second language teaching and learning* (s. 1013-1034) Mahwah, NJ, U.S.A.: Lawrence Erlbaum Associates
- Baker, Colin & Jones, Sylvia Prys. (1998). *Encyclopedia of Bilingualism and bilingual Education*. Multilingual matters. Clevedon
- Bamgbose, Ayo (2000). *Language and Exclusion*. Lit Verlag. Hamburg
- Böhmer, Maria (2005). *Handbuch für Deutschland*. Im Auftrag der Bundesregierung für Migration, Flüchtlinge und Integration. Berlin
- Castles, Stephen & Miller, Mark J. (1993). *The age of migration*. 3. upplaga. Basingstoke
- Chimbutane, Feliciano (2011). *Rethinking Bilingual Education in Postcolonial Contexts*. Multilingual Matters. Bristol
- Cooper, Robert L. (1989). *Language planning and social change*. Cambridge
- Currle, Edda & Rühl, Stefan (2004). Deutschland. I: Currle, Edda (utg.): *Migration in Europa. Daten und Hintergründe*. Stuttgart
- Denscombe, Martin (2009). *Forskningshandboken för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Studentlitteratur. Lund
- Ehrl, Lennart (2006). *Schweden – Ein Einwanderungsland? Die einwanderungspolitischen Gestaltungsprozesse und die Umsetzung der Multikulturalismus-Politik vor dem Hintergrund der Segregation in schwedischen Großstädten*. München
- Einarsson, Jan (2013). *Språket och språkarna*. Studentlitteratur. Lund
- Harzig, Christiane (2004). *Einwanderung und Politik. Historische Erinnerung und politische Kultur als Gestaltungsressourcen in den Niederlanden, Schweden und Kanada*. Göttingen
- Hyltenstam, Kenneth & Stroud, Christopher (1991). *Språkbyte och språkbevarande*. Studentlitteratur. Lund
- Hult, Francis (2004). Planning for Multilingualism and Minority Language Rights in Sweden. *Language Policy*. Vol. 3, Nr. 2, s. 181-201.
- Josephsson, Olle (2009). Att styra språk. I: *Om språkpolitikens möjligheter och begränsningar. Årsbok*. Kungliga Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala. Uppsala

- Lindberg, Inger (2009). I det nya mångspråkiga Sverige. *Utbildning & demokrati*. Vol.18, nr 2. (s. 9-37). Stockholms Universitet. Stockholm
- Milani, Tommaso M. (2010). Den svenska mediedebatten om språkrav för medborgarskap ur ett språkideologiskt perspektiv. I: Nordand. *Nordisk Tidskrift för Andraspråksforskning* 2010, 1(5):7-26
- Milani, Tommaso M. (2007). *Debating Swedish: Language politics and ideology in contemporary Sweden*. Stockholms universitet. Stockholm
- Pitkänen, Pirkko, Kalekin-Fishman Devorah and Verma, G. K. (2002). *Education and Immigration. Settlement Policies and Current Challenges*. Routledge Falmer. London
- Pennycook, Alastair (1998). *English and the Discourses of Colonialism*. Routledge Falmer. London
- Runcis, Maija (2001). *Sverige är inte hela världen. Folkbildning för och om invandrare i utbildningsprogrammen*. Värnamo
- Rosén, Jenny (2013). *Svenska för invandrarskap? Språk, kategorisering och identitet inom utbildningsformen Svenska för invandrare*. Örebro Universitet. Örebro
- Språkrådet (2008). Institutet för språk och folkminnen. Omvärldsanalys. Språkens ställning i Sverige. Stockholm
- Wagner, Merit (2010). Svenskt Näringsliv 2010, Scharp, Kristina (utg.). *Migration – Så funkar det*. Stockholm, Bryssel
- Vikström, Björn (2005). *Den skapande läsaren – hermeneutik och tolkningskompetens*. Studentlitteratur. Lund
- Wedin, Åsa (2005). Language ideologies and schooled educational in rural Tanzania - the case of Karagwe. In: *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*. Vol. 8:6.
- Westin, Charles m.fl. (1999). Mångfald, integration, rasism och andra ord. Ett lexikon över begrepp inom IMER – Internationell migration och etniska relationer. Socialstyrelsen/Centrum för invandrarforskning (CEIFO). Stockholm

Styrdokument

Språklagen 2009:600 (Sverige)

Skollagen 2010:800, kapitel 22 (Sverige),

Zuwanderungsgesetz BGB IS 3370, kapitel 2–3 (Tyskland),

Verwaltungsgesetz §23 (Tyskland),

Sozialgesetzbuch §19 (Tyskland),

Beurkundungsgesetz §5 (Tyskland)

Gerichtsverfassungsgesetz §184 (Tyskland)

ETS no. 148 European Charter for regional or minority languages

ETS no. 157 Framework convention for the protection of national minorities

Webbplatser

Sveriges regering: www.regeringen.se

Tysklands regering: www.bundesregierung.de

Statistiska Centralbyrån i Sverige www.scb.se

Statistisches Bundesamt i Tyskland www.destatis.de

Bildkällor

Bild 1: In och utvandring i Sverige (SCB 2012) s.11

Tabeller

Tabell 1: Sveriges språklag 14§-15§ s. 23

Tabell 2: Lagar som fastställer tyska som det officiella språket i officiellt sammanhang inom respektive förvaltningsområde s. 24

Bilagor

Bilaga I

Jämförelse SFI/Integrationskurs. Likheter och skillnader.

Övergripande mål och syfte

Likheter	Skillnader
<ul style="list-style-type: none">• Utbildningen syftar till att ge vuxna invandrare grundläggande kunskaper i språket	<ul style="list-style-type: none">• Förmedling av grundläggande kunskaper i samhällskunskap, lagstiftning, historia och kultur (Tyskland)• Förmedling av grundläggande värden som ligger till grund för den demokratiska tyska staten (Tyskland)• Möjligheten att förvärva läs- och skrivfärdigheter som får ske på elevens modersmål (Sverige)• Främja den personliga utvecklingen (Sverige)

Kursens genomförande

Likheter	Skillnader
<ul style="list-style-type: none">• Regeringen och myndigheter bestämmer föreskrifter om kursplan, kursens genomförande samt aktörer för kursens genomförande	

Avgifter

Likheter	Skillnader
	<ul style="list-style-type: none">• Utbildningen ska vara kostnadsfri. Det kan förekomma obetydliga kostnader i samband med enstaka inslag. (Sverige)• Deltagarna ska betala 1,20 € per undervisningstillfälle till migrationsdepartementet. Avgiften betalas i förskott på varje kursavsnitt. Klarar man kursen inom 2 år får man hälften av kursavgiften tillbaka. Vid studieavbrott får man inga pengar tillbaka(Tyskland)

Utbildningens omfattning

Likheter	Skillnader
	<ul style="list-style-type: none">• Utbildningen ska i genomsnitt under en fyraveckorsperiod minst omfatta 15 timmars undervisning i veckan. (Sverige)• Integrationskursen omfattar 660 undervisningstimmar. Kursen består av en språkkurs och en samhällsorienteringskurs. (Tyskland)

Individuell studieplan

Likheter	Skillnader
	<ul style="list-style-type: none">• För varje elev ska det finnas en individuell studieplan (Sverige) (Ingen motsvarighet i Tyskland)

Samverkan med arbetslivet

Likheter	Skillnader
	<ul style="list-style-type: none">• Samarbete med arbetsförmedlingen när det gäller språk och arbetsliv i kombination med arbetslivsorientering, praktik, etc. (Sverige) (Ingen motsvarighet i Tyskland)• Utbildning ska kunna kombineras med förvärvsarbete och samråd mellan huvudman och arbetsgivare. (Sverige) (Ingen motsvarighet i Tyskland)

Rätt att delta

Likheter	Skillnader
	<ul style="list-style-type: none"><li data-bbox="858 275 1350 416">• Invandrare från 16 år om han eller hon är bosatt i landet och saknar grundläggande kunskaper i svenska språket. (Sverige)<li data-bbox="858 461 1350 786">• Efter ansökan hos flyktnings- och migrationsmyndigheten avgörs graden av integrationsbehov: invandrare med högskoleexamen anses inte behöva delta för att de anses ha en låg grad av integrationsbehov. Samma gäller invandrare som befinner sig i arbetslivet. (Tyskland)<li data-bbox="858 831 1350 898">• Företräde ges invandrare som har minderåriga barn (Tyskland)<li data-bbox="858 943 1350 1122">• Företräde ges även de som vill bosätta sig permanent och behöver kursen för att kunna göra språktestet som krävs för att få medborgarskapet.(Tyskland)<li data-bbox="858 1167 1350 1379">• Rätt att delta har också asylsökande som har fått beviljat uppehåll enligt uppehållslagen, samt tyskätlingar från f.d. öststaterna och judiska flyktingar. (Tyskland)

Lärarytildning

Likheter	Skillnader
	<ul style="list-style-type: none">• Undervisande lärare ska ha en fullgjort högskoleutbildning i tyska som andraspråk. Undantag avgörs av myndigheten för flyktingar och migration BAMF som även anordnar fortbildning. (Tyskland)• Lärarytildning nämns inte i den svenska förordningen (Sverige)

Examination och betyg

Likheter	Skillnader
	<ul style="list-style-type: none">• Kursen är godkänd när man uppnår godkända resultat på ett språktest enligt B1 nivå inom den europeiska referensramen för språk. (Tyskland)• Språktestet består av 2 delar, språk och samhällsorientering. (Tyskland)• Ej godkända betyg eller avhopp från kursen har konsekvenser i form av att medborgarskap inte kan tilldelas. (Tyskland) (Ingen motsvarighet i Sverige)

Bilaga II
SFI /Integrationskurs.
Utdrag ur respektive lands styrdokument.

	Sverige Skollagen 2010:800 Kapitel 22 Utbildning i svenska för invandrare	Tyskland Lagen om invandring 2005 (Zuwanderungsgesetz BGB. IS. 3370) Integrationskursförordning	Kommentar
Om- fattning	29 paragrafer på 3 sidor	22 paragrafer på 11 sidor	
Ansvarig utgivare	Utbildningsdepartementet	Flyktings- och migrationsdepartementet	
Över- gripande mål och syfte	<ul style="list-style-type: none"> • Stödja och stimulera vuxna invandrare i sitt lärande. (§1) • utveckling av kunskap och kompetens för att stärka ställning i arbets- och samhällslivet (§1) • främja den personliga utvecklingen (§1) • utbildningens utgångspunkt: den enskildes behov och förutsättningar. (§1) • Utbildningen syftar till att ge vuxna invandrare grundläggande kunskaper i svenska språket. (§3) • Utbildningen syftar också till att ge vuxna invandrare som saknar läs- och skrivfärdigheter möjlighet att förvärva sådana färdigheter. (§3) • Läs och skrivinläringen får ske på elevens modersmål eller något annat språk som eleven behärskar. (§3) 	<ul style="list-style-type: none"> • kursen syftar på den framgångsrika förmedlingen av godkända språkkunskaper i tyska och (§3) • förmedling av grundläggande kunskaper i samhällskunskap och lagstiftning, historia, kultur, (§3) • samt grundläggande värden som ligger till grund för den demokratiska tyska staten såsom rättsväsendet, jämställdhet, tolerans och religionsfrihet. (§3) • Godkända kunskaper i tyska föreligger när man kan använda tyska självständigt i sin vardag (§3) • och när man kan använda sig av tyskan i både tal och skrift i den utsträckningen som förväntas enligt 	

		<p>ålder och utbildningsnivå (§3)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Godkända kunskaper motsvarar nivå B1 i den gemensamma europeiska referensramen. (§3) 	
Kursens genomförande	<ul style="list-style-type: none"> • Utbildningen bedrivs i form av kurser • För varje kurs ska det finnas en kursplan • Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om kursplaner (§4) 	<ul style="list-style-type: none"> • Flyktnings- och migrationsdepartementet genomför integrationskurser i samarbete med utlänningsmyndigheter, förbundsförvaltningen, kommuner, migrations-tjänster, arbetsförmedlingar och garanterar ett tillräckligt kursutbud. • Departementet för migration och flyktingar utser privata och offentliga aktörer för kursernas genomförande (§1) 	
Avgifter	<ul style="list-style-type: none"> • Utbildningen ska vara avgiftsfri. • Det får förekomma enstaka inslag som kan medföra en obetydlig kostnad för eleverna . • Eleverna ska utan kostnad ha tillgång till böcker och andra lärverktyg som behövs för en tidsenlig utbildning. • Huvudmannen får dock besluta att eleverna ska hålla sig med enstaka egna lärverktyg (§5) 	<ul style="list-style-type: none"> • Deltagarna ska betala 1,20 € per undervisningstillfälle till migrationsdepartementet • deltagare som får socialbidrag befrias från avgiften. • avgiften ska betalas i början på varje kursavsnitt. • vid studieavbrott får man inga pengar tillbaka 	

		<ul style="list-style-type: none"> • klarar man kursen inom 2 år får man hälften av kursavgiften tillbaka (§9) 	
Ut- bild- ningens om- fattning	<ul style="list-style-type: none"> • utbildningen ska i genomsnitt under en fyraveckorsperiod omfatta minst 15 timmars undervisning i veckan. • Undervisningens omfattning får dock minskas om eleven begär det och huvudmannen finner att det är förenligt med utbildningens syfte. (§6) 	<ul style="list-style-type: none"> • integrationskursen omfattar 660 undervisningstimmar. Kursen består av en språkkurs och en samhällsorienteringskurs (§10) 	
Sam- verkan med arbets- livet	<ul style="list-style-type: none"> • 7 § Huvudmannen ska i samarbete med Arbetsförmedlingen verka för att eleven ges möjligheter att öva det svenska språket i arbetslivet och att utbildning i svenska för invandrare kan kombineras med andra aktiviteter som arbetslivsorientering, validering, praktik, eller annan utbildning. (...) • 8 § Utbildningen ska kunna kombineras med förvärvsarbete • 9 § Huvudmannen ska samråda med den berörda arbetsgivaren och den lokala arbetstagarorganisationen som arbetsgivaren är bunden till genom kollektivavtal om en arbetstgares deltagande i utbildningen och utbildningens förläggning. 	ingen motsvarighet	

<p>Rätt att delta</p>	<ul style="list-style-type: none"> • 13 § En person har rätt att delta i utbildning i svenska för invandrare från och med andra kalenderhalvåret det år han eller hon fyller 16 år om han eller hon är bosatt i landet och saknar sådana grundläggande kunskaper i svenska språket som utbildningen syftar till att ge (...) 	<ul style="list-style-type: none"> • 5§: den som vill delta måste ansöka hos flyktings- och migrationsmyndigheten • Det är graden av integrationsbehov som avgör om man får delta. Invandrare med högskoleexamen anses inte behöva delta i en integrationskurs. Inte heller de som arbetar. • Företräde ges invandrare som har minderåriga barn och som inte klarar av att integreras i samhället utan statlig hjälp. • Företräde ges de som vill bosätta sig permanent och behöver kursen för att kunna göra språktestet som krävs för att få medborgarskapet. • Asylsökande som har fått beviljat uppehåll enligt uppehållslagen. • Tyska medborgare, dvs tyskkättlingar från f.d. öststaterna, judiska flyktingar. 	
<p>Läro- utbildning</p>	<p>-----ingen motsvarighet---</p>	<ul style="list-style-type: none"> • 15 § fullgjort högskoleutbildning i Tyska som andraspråk. • Undantag avgörs av myndigheten för flyktingar och migration BAMF som även anordnar 	

		fortbildning.	
Betyg	<ul style="list-style-type: none"> • 19 § Betyg ska sättas på varje avslutad kurs. • 23 § vid bristande deltagande utgår betyget. • 24 -26 § Bedömning kan också ges genom prövning eller validering 	<ul style="list-style-type: none"> • 17§ Språktest. 2 delar, språk och samhällskunskap. • Betygsättning inom den europeiska referensramen A2-B1 • Kursen är godkänd när man uppnår B1 vid språktestet. • Ej godkända betyg eller avhopp från kursen har konsekvenser i form av att medborgarskap kan ej tilldelas. 	
Individuell studieplan	10 § För varje elev ska det finnas en individuell studieplan	-----ingen motsvarighet-	

